

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA VISOKO ŠOLSTVO,
ZNANOST IN TEHNOLOGIJO

EKOREMEDIACIJE KANALIZIRANIH VODOTOKOV

Prof. dr. Danijel Vrhovšek, prof. dr. Ana Vovk Korže
Ljubljana, 2008

EKOREMEDIACIJE KANALIZIRANIH VODOTOKOV

Avtorja: prof. dr. Danijel Vrhovšek, prof. dr. Ana Vovk Korže
Ljubljana, 2008

Finančna podpora:
Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo

Monografija:
EKOREMEDIACIJE KANALIZIRANIH VODOTOKOV

Izdajatelj:
Limnos d.o.o. in Univerza v Mariboru, Filozofska
fakulteta, Mednarodni center za ekoremediacije

Recenzent:
prof. dr. Wolfgang Fischer

Avtorja:
prof. dr. Danijel Vrhovšek in prof. dr. Ana Vovk Korže

Besedila so prispevali:
Milan Lovka, Boris Kryštufek, Andrej Sovinc, Marko
Bertok, Martin Vrhovšek in Marko Kovač

Jezikovni pregled: Vesna Jurač

Oblikovanje: Iztok Topler
Grafična realizacija: Gral_dizajn
Naklada: 500 izvodov

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

502.3:556.5
EKOREMEDIACIJE kanaliziranih vodotokov /
avtorja Danijel Vrhovšek, Ana Vovk Korže ;
[avtorji Dani Vrhovšek ...[et al.]. - Ljubljana :
Limnos ; Maribor : Filozofska fakulteta,
Mednarodni center za ekoremediacije, 2008
ISBN 978-961-6656-12-2 (Filozofska fakulteta)

1. Vrhovšek, Danijel 2. Vovk Korže, Ana
COBISS.SI-ID 60751361

ISBN 978-961-6656-12-2

9 789616 656122

Zahvala

Knjiga Ekoremediacije kanaliziranih vodotokov je rezultat uspešnega sodelovanja z Ministrstvom za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, ki podpira razvoj novih sonaravnih tehnologij. Pričujoča knjiga je izšla s finančno podporo Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, Direktorata za tehnologijo s ciljem, da se razširi vedenje o ekoremediacijah, o sonaravnih tehnologijah in možnostih njihove uporabe. Istočasno pa je ta knjiga prispevek Slovenije k zaščiti in obnovi ekosistemov s ciljem, da se bodo ta znanja prenašala predvsem v Srednjo Evropo in v države Zahodnega Balkana.

Danijel Vrhovšek in Ana Vouk Korže

KAZALO

1	UVOD V EKOREMEDIACIJE KANALIZIRANIH VODOTOKOV	8
2	EKOREMEDIACIJE.....	11
2.1	Večnamembnost ekoremediacij je njihova bistvena prednost.....	15
3	VODA NA PLANETU ZEMLJA	19
3.1	Značilnosti vodotokov.....	24
3.1.1	Rečni sistem.....	24
3.1.2	Zgornji, srednji in spodnji tok vodotoka	26
3.1.3	Povirja vodotokov	27
3.2	Hidrogeografske značilnosti Slovenije.....	32
3.2.1	Izbrani vodotoki v Sloveniji.....	33
4	EKOSISTEMSKI POGLED NA VODOTOKE	37
4.1	Mehanski dejavniki	37
4.1.1	Hidromorfologija	37
4.1.2	Tok vode.....	41
4.1.3	Erozija	41
4.1.4	Transport in odlaganje sedimenta.....	42
4.2	Fizikalni dejavniki.....	43
4.2.1	Svetloba	43
4.2.2	Temperatura.....	45
4.2.3	Reakcija vode	46
4.2.4	Raztapljanje plinov	47
4.2.4.1	Kisik.....	48
4.2.4.2	Ogljikov dioksid.....	49
4.2.5	Prevodnost in redoks potencial.....	50
4.3	Hranilne snovi	51
4.3.1	Fosfor in njegove spojine.....	51
4.3.2	Dušik in njegove spojine.....	52
4.3.3	Silicij	53
4.3.4	Ostali ioni in organske snovi.....	54
5	BIODIVERZITETA VODOTOKA.....	56
5.1	Alge.....	59
5.2	Vegetacija	62
5.2.1	Obrečna vegetacija.....	63
5.2.2	Vodna vegetacija.....	67
5.3	Nevretenčarji	69
5.4	Ribe.....	73
5.4.1	Ekoremediacijski ukrepi za ribe.....	79
5.5	Dvoživke (Amphibia).....	85
5.6	Plazilci (Reptilia).....	87
5.7	Ptice.....	88
5.7.1	Gnezdilci profila trstičnega jarka	89
5.7.2	Gnezdilci obrežnega pasu	95
5.8	Načrtovanje in izvajanje vzdrževalnih del na kanaliziranih vodotokih	91
5.8.1	Priglasitev del	91

5.8.2	Načrtovanje in izvajanje čiščenja struge in brežin v okviru redne nege	91
5.8.3	Splošne smernice za odstranjevanje vegetacije z dna in brežin ter usedlin iz kanaliziranega vodotoka	92
5.8.4	Navodila za redno nego odsekov, zaraslih s trstičjem	93
5.9	Sesalci	96
5.9.1	Sesalci močvirij in vodnih habitatov	96
5.9.1.1	Vodne rovke	96
5.9.1.2	Bober	98
5.9.1.3	Vidra	102
6	OSNOVNE FUNKCIJE EKOSISTEMOV KOT IZHODIŠČE ZA EKOREMEDIACIJE VODOTOKOV IN POREČIJ	104
7	OGROŽANJE REČNEGA EKOSISTEMA	109
8	EKOLOŠKO SPREJEMLJIV PRETOK (Qes)	115
9	RASTLINSKE ČISTILNE NAPRAVE	117
9.1	Sistem s površinskim tokom vode	117
9.2	Sistemi s prosto plavajočimi makrofiti	117
9.3	Sistemi z ukoreninjenimi emergentnimi makrofiti	118
9.4	Sistemi z ukoreninjenimi plavajočimi in potopljenimi makrofiti	118
9.5	Sistem s podpovršinskim tokom	119
9.6	Sistemi s horizontalnim podpovršinskim tokom	119
9.7	Sistemi z vertikalnim podpovršinskim tokom	119
9.8	Glavni dejavniki čiščenja vode	120
9.9	Čistilni proces v RČN	122
10	TEHNIKE REVITALIZACIJ VODOTOKOV ZA DOSEGO NJIHOVE VEČNAMEBNOSTI	125
10.1	Ekoremediacijski ukrepi v strugi vodotoka	127
10.1.1	Prodna brzica	127
10.1.2	Groblja	128
10.1.3	Tolmun	130
10.1.4	Prag	131
10.1.5	Večji kosi lesa – padla drevesa	133
10.1.6	Odbijači toka	135
10.1.7	Prodišča in otoki	136
10.1.8	Rastlinske čistilne grede	137
10.2	Tehnike na brežini	138
10.2.1	Skalomet in kamnomet	138
10.2.2	Vrbov poplet	139
10.2.3	Zvitek iz geotekstila	141
10.2.4	Geotekstil – »sendvič«	142
10.2.5	Lesene kašte	143
10.2.6	Fašine	144
10.2.7	Plotovi	146
10.2.8	Zalivi in zajede	147
10.2.9	Posebni habitati	148

10.3	Tehnike izven struge	150
10.3.1	Restavracija meandrov.....	150
10.3.2	Stranski rokav.....	152
10.3.3	Ustvarjena mokrišča	153
10.3.4	Mrtvice	154
10.3.5	Stranska struga (by-pass)	154
10.3.6	Ekoremediacijska ureditev v melioracijskem jarku.....	155
10.3.7	Vegetacijski pasovi in koridorji	156
11	PRIPRAVA NAČRTOV REVITALIZACIJE.....	158
11.1	Splošne smernice za odstranjevanje vegetacije z dna in brežin ter usedlin iz kanaliziranega vodotoka	158
11.2	Problem in cilji.....	160
11.3	Monitoring.....	161
11.4	Vzdrževanje in upravljanje	161
11.5	Dokumentacija in zakonodaja.....	165
11.5.1	Vodna direktiva	165
11.5.2	Zakon o vodah	166
11.5.3	Vloga za pridobitev naravovarstvenih pogojev	168
11.5.4	Vloga za pridobitev vodnega soglasja.....	169
11.5.5	Ostala soglasja in pogoji.....	170
12	PRIMERI EKOREMEDIACIJSKIH UREDITEV VODOTOKOV.....	171
12.1	Kobiljski potok.....	171
12.2	Peskovski potok.....	177
12.3	Mala Krka	181
12.4	Lukaj potok v naselju Kuzma	182
12.5	Mačkovski potok – ekoremediacija	185
12.6	Velika Krka – Šalovci.....	186
12.7	Predlog ekoremediacijske ureditev Bakovskega potoka	190
13	TOLERANČNE MEJE MED ČLOVEKOM IN EKOSISTEMOM	192
14	EKOREMEDIACIJSKO UREJENA POREČJA KOT IZOBRAŽEVALNI OBJEKTI V OKOLJU	195
14.1	Krepitev naravoslovnih kompetenc na terenu	195
14.2	Ureditev učne poti ob ekoremediacijskih objektih	196
14.2.1	Ekoremediacijska učna pot Mala Krka	199
14.3	Ekoremediacijske informativne točke.....	203
14.3.1	Radlje ob Dravi	203
14.3.2	Potok Mokoš.....	204
14.3.3	Revitalizacija Makoterjeve mlake pri Selu na Goričkem.....	205
14.4	Vključevanje ekoremediacij v izobraževalne programe.....	206
15	SPECIFIČNOSTI SLOVENIJE KOT POTREBA PO EKOREMEDIACIJSKIH UREDIVAH VODOTOKOV	209
15.1	Doseganje okoljskih ciljev z ERM	211
16	ZAKLJUČEK.....	213
	LITERATURA.....	215

Predgovor

Mnogo vodotokov je bilo v preteklosti spremenjenih v kanale, v izravnane in obložene struge. Taki kanalizirani vodotoki niso imeli življenja, ne dinamike in razen odtoka vode niso opravljali prav nobene druge funkcije. Da bi obnovili tako porušene vodotoke in jim vrnilo življenje, so se v sredini 20. stoletja začele uveljavljati revitalizacije. Pojem revitalizacije pomeni obnovo vodotoka, ki pa se pogosto razume kot tehnična, enostranska obnova rečne struge, ki ne zagotavlja večnamembnosti in ne upošteva procesov, ki bi jih izkazovala reka v naravnem stanju. Renaturacije, s katerimi se sicer vodotoki vračajo v prvotno stanje, so tehnično in finančno težko izvedljive, zato so ekoremediacije kanaliziranih vodotokov tehnološko najučinkovitejši pristop sonaravnega urejanja vodotokov.

Ekoremediacije kanaliziranih vodotokov so spremenjen način upravljanja z vodotoki, ki vključujejo celotno porečje in ne le strugo vodotoka. Izraz revitalizacija se namreč nanaša na strugo vodotoka in ozek pas ob njem, kar seveda za celovito upravljanje z vodami ni dovolj. Pri ekoremediaciji kanaliziranih vodotokov kjer gre za strukturno in funkcijsko povezanost ekosistemov, s čimer se doseže dobro ekološko stanje voda. Ker gre za obnovo degradiranih vodotokov, je potrebno vzpostaviti strukturo in funkcijo vodnega ekosistema s primernimi posegi, s katerimi se doseže ohranitev zgradbe in funkcija habitatov vodnega in obvodnega biotopa. Mnogi posegi v porečjih so v preteklosti močno zaznamovali vodotoke, zato je danes potrebno izhajati iz porečja, to je vodozbirnega območja. Samo revitalizacije potočnih in rečnih strug niso dovolj, ker se večina procesov dogodi na površini porečja, ki je omejeno z razvodnico. Celota ekosistemskih povezav in procesov, ki poteka v porečju je odsev naravnih sestavin pokrajine (predvsem hidrološkega cikla, prepustnosti kamnin, nagnjenosti površja, pokritosti površja z vegetacijo, oblike rabe tal) in družbenimi značilnostmi (prebivalstvo, gospodarstvo in historično-kulturne posebnosti območja).

Danijel Vrhoušek in Ana Vouk Korže

LIMNOS d.o.o. je podjetje specializirano v raziskave, razvoj, uporabo in trženje ekoremediacijskih tehnologij za zaščito in obnovo okolja. Glavne dejavnosti podjetja so usmerjene v rastlinske čistilne naprave, sonaravno sanacijo odlagališč odpadkov, priprave poročil o vplivih na okolje in presoje poročil o vplivih na okolje, okoljske študije in strategije upravljanja okolja, določanje ekološko sprejemljivega pretoka (Qes) in revitalizacije rek in jezer. Podjetje LIMNOS d.o.o. je vključeno v evropske mreže in centre ter povezuje raziskovalno dejavnost z gospodarstvom ter sodeluje in vodi številne mednarodne in nacionalne programe in projekte (EUREKA, LIFE, 6. Okvirni program, INTERREG IIIA, B itd.). LIMNOS d.o.o. je zbral največjo bazo sladkovodnih alg in jezer v Sloveniji.

Kontakt: dani@limnos.si

MEDNARODNI CENTER ZA EKOREMEDIACIJE NA FILOZOFSKI FAKULTETI MARIBOR

Mednarodni center za ekoremediacije (MC ERM) izvaja implementacije ekoremediacij. Aktivno sodeluje z ministrstvi, gospodarski partnerji, predstavniki regionalnih in lokalnih oblasti pri načrtovanju okoljskih aktivnosti in njihovem izvajanju. Vodi mednarodne projekte, organizira znanstvene posvete, konference in delavnice. Je koordinator Mednarodne ekoremediacijske mreže.

Mednarodni center za ekoremediacije izvaja znanstveno raziskovalno delo, pripravlja in vodi projekte, opravlja terenske analize za prsti in vode, sodeluje z založbami pri izdaji knjig, priročnikov). V njegovem okviru deluje Pisarna za okoljsko informiranje za posredovanje informacij, zbiranje mnenj javnosti, medijsko delovanje, vključevanje študentov v raziskovalno delo.

Glavna aktivnost Mednarodnega centra za ekoremediacije je implementacija ekoremediacij - Networking povezovanje centrov, podjetij, univerz na področju ERM in vodenje Mednarodne ERM mreže.

Kontakt: ana.vovk@uni-mb.si

Ekoremediacijski tehnološki center - ERTC je zavod, ki se ukvarja z ekologijo, varstvom okolja in narave. Njegovo poslanstvo je širiti znanja o ekoremediacijah ter spodbujanje vključevanja ekoremediacijskih tehnologij v razvojne načrte kot možnosti za sonaravni in trajnostni razvoj regij. Njegovo delovanje sega na štiri področja: gradbeno operativni steber, ki skrbi za implementacijo ekoremediacij na lokalnem, regionalnem in državnem nivoju; raziskovalni steber, ki je namenjen razvojno-raziskovalnemu delu; izobraževalni steber za pedagoške aktivnosti in vključevanje ekoremediacij v srednješolske in študijske programe ter steber za JV Evropo, ki skrbi za prenos znanja o ekoremediacijah v tujino.

Kontakt: bojana@ertc.si